

Фінанси, банківська справа і страхування

УДК 336.6:331.2

Чубка Ольга Михайлівна

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національний університет «Львівська політехніка»*

Чубка Ольга Михайловна

*кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов
Национальный университет «Львовская политехника»*

Chubka Olha

PhD, Associate Professor of the Department of Finance

National University «Lviv Polytechnic»

ORCID: 0000-0002-6310-0741

Скіп Роксолана Андріївна

*студентка кафедра фінансів
Національного університету «Львівська політехніка»*

Скип Роксолана Андреевна

*студентка кафедры финансов
Национального университета «Львовская политехника»*

Skip Roksolana

Student of the Department of Finance

National University «Lviv Polytechnic»

ORCID: 0000-0001-9691-4699

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ:

ВПЛИВ COVID-19

СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ

УКРАИНЫ: ВЛИЯНИЕ COVID-19

STATISTICAL ANALYSIS OF INCOME OF THE POPULATION OF

UKRAINE: IMPACT OF COVID-19

Анотація. *Одна із важливих складових економіки будь-якої держави – політика доходів населення. У статті проведено аналіз рівня доходів населення України протягом 2010-2020 рр. Ринок праці, зайнятість населення є найбільш динамічними елементами ринкової економіки. В них не тільки переплітаються інтереси працівників і роботодавців, але й відображаються економічні, політичні, демографічні, соціальні та інші процеси, які значною мірою впливають на попит та кваліфікацію працівників, рівень зайнятості і безробіття, соціальний захист та рівень життя населення. Окрім номінальної динаміки доходів, було досліджено і зміну реального рівня доходів населення, в ході цього було виявлено, що реальний наявний рівень доходів суттєво скорочувався протягом 2014-2015 рр. Також у статті досліджено вплив пандемії Covid-19 на рівень доходів українців. Вплив коронакризи на добробут населення вагомий, адже протягом карантину доходи українців суттєво скоротились, особливо у другому кварталі 2020 року. Окрім аналізу величини доходів, було вивчено і його складові. Лівову частку становить заробітна плата, проте частка соціальних трансфертів не набагато менша від частки заробітної плати. Таке співвідношення складових є диспропорцією, у високорозвинутих країнах ситуація протилежна. У статті також розглянуто динаміку середньої та мінімальної рівнів заробітних плат протягом 2010-2020 рр., виявлено, що середнє зарплата значно більша за мінімальну, тому виникає диспропорція оплати праці в Україні. Також нерівність в оплаті праці спостерігається за такими ознаками: регіональна, галузева та гендерна. Було проведено порівняння середньої заробітної плати України та низки європейських країн. В Україні оплачується праця найнижче, саме це є однією з основних причин трудової міграції. У статті надано рекомендації щодо покращення умов працівників та роботодавців на ринку праці, що призведе до розвитку економіки України в цілому.*

Ключові слова: доходи населення, реальний наявний дохід, середня заробітна плата, мінімальна заробітна плата, індекс інфляції.

Анотація. Одна из важных составляющих экономики любого государства - политика доходов населения. В статье проведен анализ уровня доходов населения Украины в течение 2010-2020 гг. Рынок труда, занятость населения является наиболее динамичными элементами рыночной экономики. В них не только переплетаются интересы работников и работодателей, но и отражаются экономические, политические, демографические, социальные и другие процессы, которые в значительной степени влияют на спрос и квалификацию работников, уровень занятости и безработицы, социальная защита и уровень жизни населения. Кроме номинальной динамики доходов, были исследованы и изменение реального уровня доходов, в ходе этого было обнаружено, что реальный имеющийся уровень доходов существенно сокращался в течение 2014-2015 гг. Также в статье исследовано влияние пандемии Covid-19 на уровень доходов украинский. Влияние коронакризиса на благосостояние населения весомый, ведь в течение карантина доходы Украинская существенно сократились, особенно во втором квартале 2020 года. Кроме анализа величины доходов, было изучено и его составляющие. Львиную долю составляет заработная плата, однако доля социальных трансфертов не намного меньше доли заработной платы. Такое соотношение составляющих является диспропорцией, в высокоразвитых странах ситуация противоположная. В статье также рассмотрена динамика средней и минимальной уровней заработных плат в течение 2010-2020 гг., Выявлено, что среднее зарплата значительно больше минимальной, поэтому возникает диспропорция оплаты труда в Украине. Также неравенство в оплате труда наблюдается по следующим признакам: региональная, отраслевая и гендерная. Было проведено

сравнение средней заработной платы Украина и ряда европейских стран. В Украине оплачивается труд низкое, именно это является одной из основных причин трудовой миграции. В статье даны рекомендации по улучшению условий работников и работодателей на рынке труда, что приведет к развитию экономики Украины в целом.

Ключевые слова: *доходы населения, реальный располагаемый доход, средняя заработная плата, минимальная заработная плата, индекс инфляции.*

Summary. *One of the important components of the economy of any state - income policy. The article analyzes the level of income of the population of Ukraine during 2010-2020. The labor market, employment are the most dynamic elements of a market economy. They not only intertwine the interests of workers and employers, but also reflect economic, political, demographic, social and other processes that significantly affect the demand and skills of workers, employment and unemployment, social protection and living standards. In addition to the nominal dynamics of income, the change in the real level of income was studied, during which it was found that the real available income level decreased significantly during 2014-2015. The impact of the coronary crisis on the well-being of the population is significant, as during the quarantine the incomes of Ukrainians significantly decreased, especially in the second quarter of 2020. In addition to the analysis of income, its components were studied. The lion's share is wages, but the share of social transfers is not much less than the share of wages. This ratio of components is a disproportion, in highly developed countries the situation is opposite. The article also considers the dynamics of the average and minimum levels of wages during 2010-2020, found that the average wage is much higher than the minimum, so there is a disparity in wages in Ukraine. Also, inequality in wages is observed on the following grounds: regional, sectoral and gender. A comparison of the average*

salary of Ukraine and a number of European countries was made. In Ukraine, labor is paid the lowest, which is one of the main reasons for labor migration. The article provides recommendations for improving the conditions of workers and employers in the labor market, which will lead to the development of Ukraine's economy as a whole.

Key words: *household income, real disposable income, average wage, minimum wage, inflation index.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Рівень обсягу доходів та рівень оплати праці - це важливі складові національної економіки, якими визначається добробут населення. Показником ефективності ринкової економіки є високий рівень життя населення. Заробітна плата становить основну частку доходів українців та є головним показником і чинником рівня соціально-економічного життя кожної країни та людини зокрема. Найбільшою соціальною проблемою в Україні є велика різниця між високою вартістю життя і низькою ціною праці. Вектор України – євроінтеграція, при цьому рівень мінімальної та середньої заробітної плати у кілька разів нижчий, ніж значення цих ж показників у європейських країнах, тому це питання також потребує вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання доходів та оплати праці населення є важливим для вивчення, їх вивчали такі вчені: О. І. Котикова, А. О. Краснюк, В. С. Кавецька [1], А. В. Сидорова, А.О. Коваленко [2], Є. Б. Хаустова, І. В. Маринченко [3], А. А. Машевська [4], Т. Юзько [5], І. О. Мельник, О. В. Берднікова [6]. Ця тема особливо важлива для вивчення у період коронакризи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основною метою статті є дослідження динаміки обсягу доходів населення України, їх реальне значення, аналіз складових доходів українців: заробітної плати

(мінімальної та середньої) та державних трансфертів, визначення впливу на вищеперелічені категорії пандемії Covid-19.

Виклад основного матеріалу дослідження. У системі оцінки матеріального добробуту населення важливе місце займають показники доходів і витрат. У монетарній економіці саме доходи характеризують економічний статус особи чи домогосподарства. Доходи – це складна економічна категорія, до складу якої включають заробітну плату, прибуток та змішаний дохід, доходи від власності (одержані), соціальну допомогу та трансферти.

Розглянемо динаміку доходів українців на рис. 1.

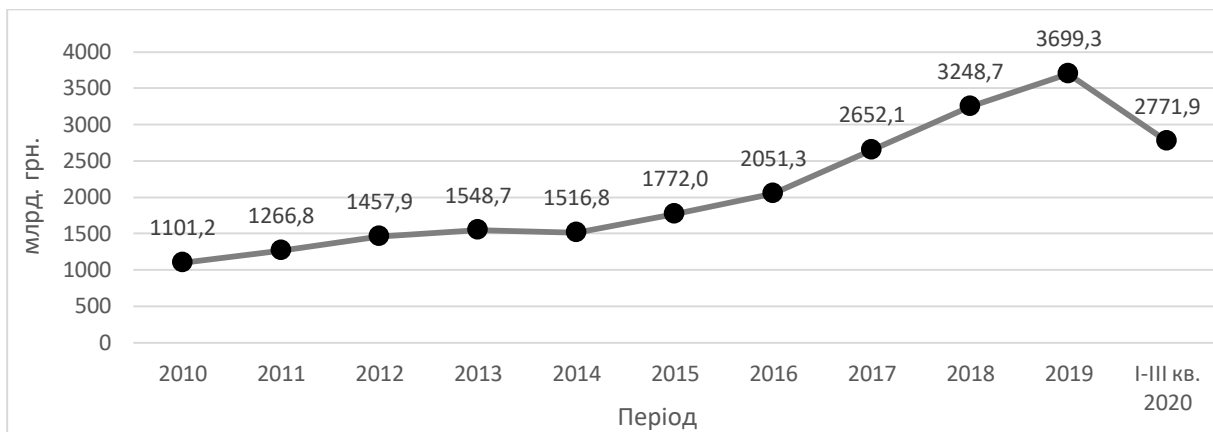

Рис. 1. Динаміка доходів населення України протягом 2010-2020 рр.

Джерело: складено, використовуючи [7]

Дані, наведені на рис. 1, показують, що величина доходів протягом 2010-2019 рр. зростає, окрім 2014 року. У цьому році значення доходів у номінальному вираженні скорочується на 2,06%. Таке зменшення пов'язане з економіко-політичною кризою 2014 року, внаслідок якої діяльність багатьох суб'єктів підприємницької діяльності скоротилась (деякі взагалі припинили своє існування), а це в свою чергу призвело до зменшення числа зайнятих осіб, збільшення рівня безробіття тощо. Вищеперелічені фактори негативно вплинули на значення доходів населення. З 2015р. по 2019р. доходи українців зростають, темп приросту коливається в межах 14-29%.

Щодо 2020 року, то у сумі за 3 квартали українці отримали дохід, який становить 2771,9 млрд. грн., а це 75% сукупного доходу 2019 року. Очевидно, незважаючи на коронакризу, у 2020 році українці могли б отримати такий ж номінальний рівень доходів, як у попередньому році.

Для точності оцінки доходів населення, варто розглянути реальний наявний дохід, значення якого наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Реальний наявний дохід населення України, у відсотках до попереднього року

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Реальний наявний дохід	117,1	108,0	113,9	106,1	88,5	79,6	102,0	110,9	110,9	106,5

Джерело: складено, використовуючи [7]

Як показують дані табл. 1, зниження рівня доходів українців було не лише у 2014 році, але й у 2015 році. А також у 2014 році темп спаду по факту становив 11,5%, а не 2,06%. У 2015 році реальний дохід зменшився ще більше, а саме на 20,4%, порівняно з 2014 роком. Найбільший реальний приріст доходів був у 2010, 2012 роках та становив 17,1 та 13,9%, та у 2017-2018 рр., а саме – 10,9%.

У 2020 році на величину доходів українців суттєво вплинула пандемія COVID-19. Поквартальні дані протягом 2018-2020 рр. (рис. 2) дозволяють оцінити зменшення доходів населення України.

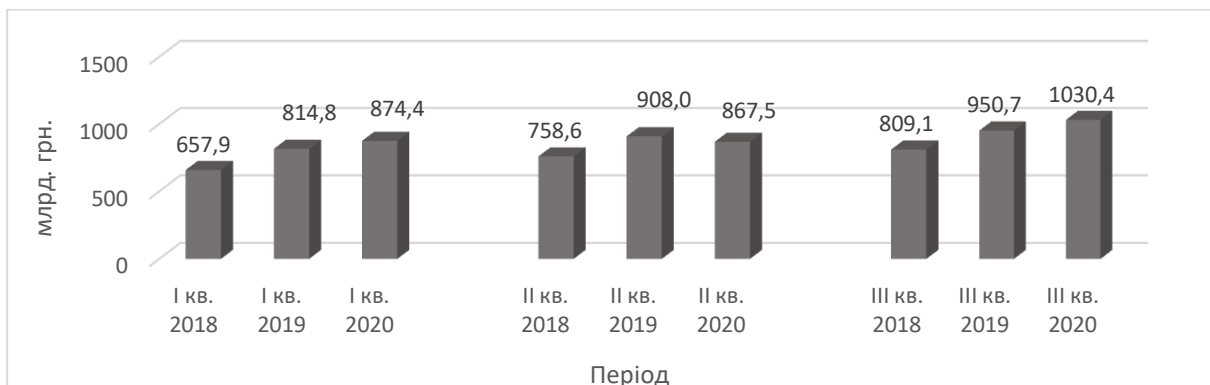

Рис. 2. Величина доходів населення України у I-III кварталах 2018-2020 рр.

Джерело: складено, використовуючи [7]

Величина доходів у першому півріччі 2020 року є більшою, ніж за аналогічний період попереднього року на 1,1%, така динаміка є позитивною, проте темпи приросту не є достатніми, і не дозволяють характеризувати величину доходів як достатню для забезпечення потреб населення та підвищення рівня їхнього життя. Варто детальніше проаналізувати величину доходу окремо за кварталами.

Тому, зіставивши значення доходів кожного кварталу 2018 року з 2019 роком, можна зробити висновок, що у 2019 році у кожному кварталі доходи зростають. У I кварталі 2019 року темп приросту – 24%, у II кварталі – 20%, у III кварталі – 18%, порівняно з аналогічними періодами попереднього року.

Щодо 2020 року, то приріст доходів спостерігається у I та III кварталах, а саме 7 та 8% відповідно, порівняно з 2019 роком. Також варто зазначити, що у 2020 році темп приросту значно менший, ніж був у 2019 році. У II кварталі 2020 року на 5% менше було отримано доходів, порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Причиною таких змін стало поширення Covid-19 та запровадження карантинних обмежень щодо роботи багатьох галузей економіки, внаслідок цього збільшився рівень безробіття. В результаті поширення коронавірусної хвороби у 2020 році постраждали всі сектори економіки через зниження ділової активності. Найбільше в Україні, як і в усьому світі, від коронавірусу і карантинних обмежувальних заходів постраждали туристична галузь, готельно-ресторанний бізнес і транспорт.

Якщо говорити про структуру доходів українців, то основними є 2 статті доходів – заробітна плата та соціальні трансфертні платежі (табл. 2). Протягом 2017-2019 рр. частка заробітної плати у структурі доходів українців збільшується, а частка державних трансфертів – зменшується. Однак, за підсумком перших трьох кварталів 2020 року тенденція минулих років вже не зберігається, частка заробітної плати зменшується, а частка

державних трансфертів – збільшується. Такі зміни пов'язані зі збільшення рівня безробіття протягом 2020 року, підняттям пенсій особам, старше 80р., виплатами одноразової допомоги пенсіонерам, здійсненням соціальної допомоги фізичним особам – підприємцям, в яких малі діти тощо.

Проаналізувавши співвідношення складових доходів українців протягом 2017-2020 рр., вважаємо його диспропорцією, адже частка заробітної плати не суттєво більша, ніж частка соціальних трансфертів. У високорозвинутих країнах ситуація протилежна.

Таблиця 2

Структура доходів населення України протягом 2017 – 2020 рр.

	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 (I-III кв.) р.
Заробітна плата, %	45,59	47,08	47,40	46,67
Прибуток та змішаний дохід, %	18,02	17,61	18,33	18,03
Дохід від власності, одержаний, %	2,97	2,81	2,55	2,08
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, %	33,42	32,51	31,72	33,23

Джерело: складено, використовуючи [7]

Так як основну частину доходів українців становить заробітна плата, то варто розглянути рівень мінімальної та середньої заробітної плати протягом 2010–2020 рр. (рис. 3).

Аналіз значень середньої та мінімальної заробітних плат протягом 2010 – 2020 рр. показав зростаючу динаміку обох показників. Середня заробітна плата перевищує мінімальну у 2,5-3,5 рази (залежно від року), що свідчить про диспропорцію оплати праці в Україні. При тому, що Міжнародна організація праці та Світовий банк рекомендують співвідношення на рівні 50-60%.

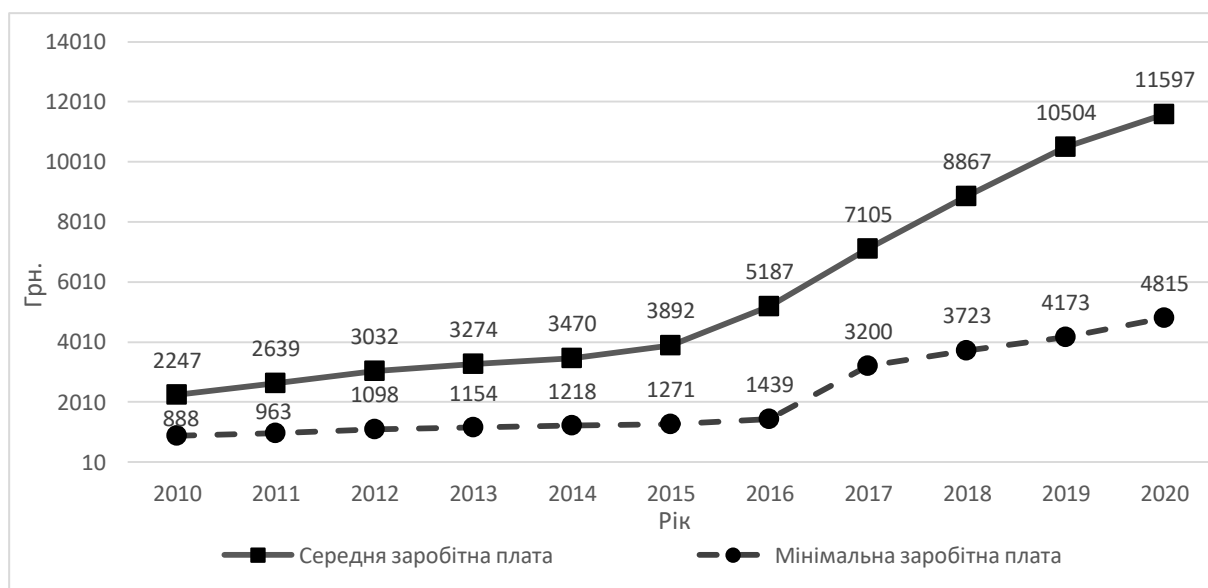

Рис. 3. Динаміка середньої та мінімальної заробітних плат в Україні протягом 2010 – 2020 рр.

Джерело: складено, використовуючи [8]

Неоднорідність галузевої структури регіональних економік, надмірні міжгалузеві диспропорції в оплаті праці призводять до значних регіональних відмінностей у розмірах заробітної плати. Найбільша середня зарплата у місті Києві, у 2020 році її величина становить 17090 грн., в той час середня заробітна плата у низки інших областей не перетинає межі 9,5 тис. грн., це стосується таких регіонів: Волинська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька (найменша середня з/п в Україні за 2020 рік – 9156 грн.), Чернігівська області.

Якщо говорити про середньомісячну заробітну плату за видами економічної діяльності, то найнижчим значенням характеризуються такі види діяльності: охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (8864 грн.), освіта (9272 грн.). Найвищу середньомісячну заробітну плату отримує населення, яке займається фінансовою та страховою діяльністю – 20379 грн. та інформацією та телекомунікацією – 19911 грн [7].

Також варто розглянути дискримінацію в оплаті праці за статтю (рис.4). Протягом 2010 – 2020 рр. величина заробітної плати чоловіків

була більшою на 17-25%. Оплату на ринку диктує роботодавець, причинами таких умов праці щодо жінок, на нашу думку, є:

- традиції та стереотипи. В Україні серед більшості населення існує хибна думка, що лише жінки мають іти з ринку праці для догляду за дітьми, хворими та людьми похилого віку. Тобто, для роботодавців робота жінки має нерегулярний характер і за виконання тієї самої роботи роботодавці пропонують чоловікам на 20-25% більшу винагороду, ніж жінкам;
- поєднання роботи та особистого життя. В Україні домашні обов'язки, як правило, розподілені не рівномірно, вони здебільшого покладені на жінку. Саме тому у жінок менше часу для виконання певного обсягу обов'язків належним чином, а це в свою чергу тягне за собою складнощі з професійним розвитком, зменшує шанси на отримання високооплачуваної роботи.

Більшу винагороду (на 3%), ніж чоловіки, жінки отримують, займаючись діяльністю у сфері адміністративного, допоміжного обслуговування та діяльністю, яка пов'язана з водним транспортом. Більше ніж на 30% чоловіки отримують більше, ніж жінки, які працюють у страховій, фінансовій діяльності та займаються мистецтвом, спортом, розвагами та відпочинком.

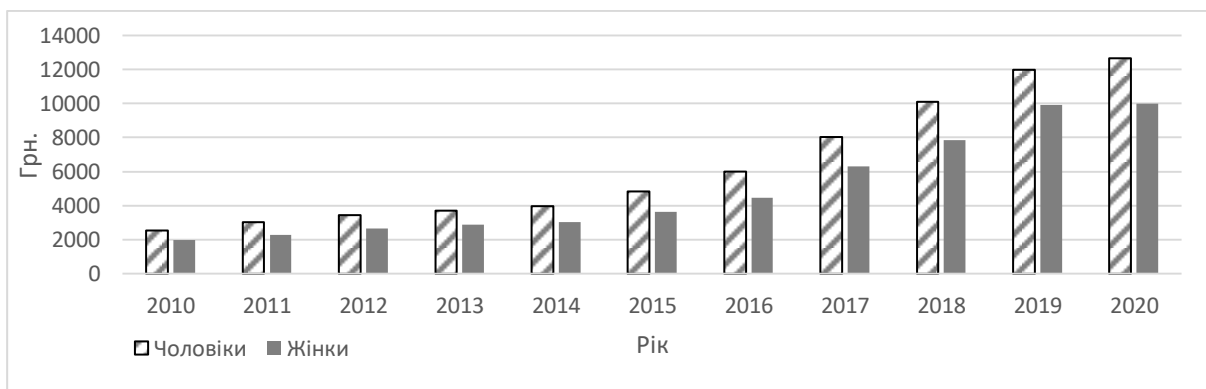

Рис. 4. Динаміка середньої заробітної плати чоловіків та жінок з 2010–2020 рр.

Джерело: складено, використовуючи [7]

Щодо зміни значень досліджуваних показників, то різко зросла величина мінімальної заробітної плати у 2017 році (приріст 122,5%). Причиною цього є темпи інфляції 2014–2016 рр. (рис.5), які значно випередили темпи росту соціальних стандартів, саме тому останні перестали відповідати економічним реаліям. У 2014 році темп інфляції зріс на 24,9%, у 2015 – на 43,3%, а мінімальна заробітна плата на 12 та 22% відповідно. У цей ж період спостерігалось значне зростання і середньої заробітної плати, яке у 2016 році становило 33%, у 2017 – 37%, 2018 – 25%.

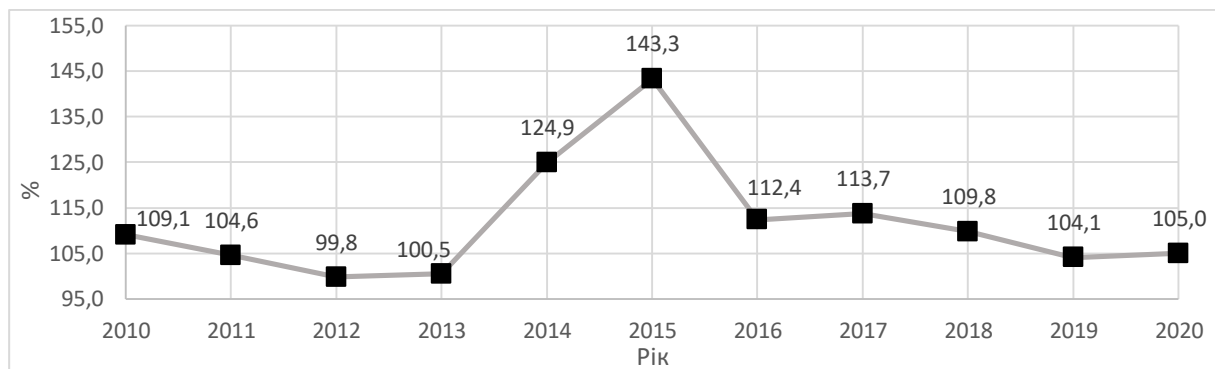

Рис. 5. Динаміка індексу інфляції, у відсотках до попереднього року

Джерело: складено, використовуючи [8]

Цікавим є порівняння рівня середньої заробітної плати в Україні та інших європейських країнах (рис.6).

Отже, рівень середньої заробітної плати в Україні – найнижчий у Європі. У деяких найближчих країнах-сусідів значення показника більше втричі (Польща, Угорщина, Словаччина). Якщо говорити про країни Скандинавії, то середній рівень оплати цього регіону у 8 разів вищий, порівняно з Україною. Низький рівень оплати праці – основна причина міграції українців за кордон.

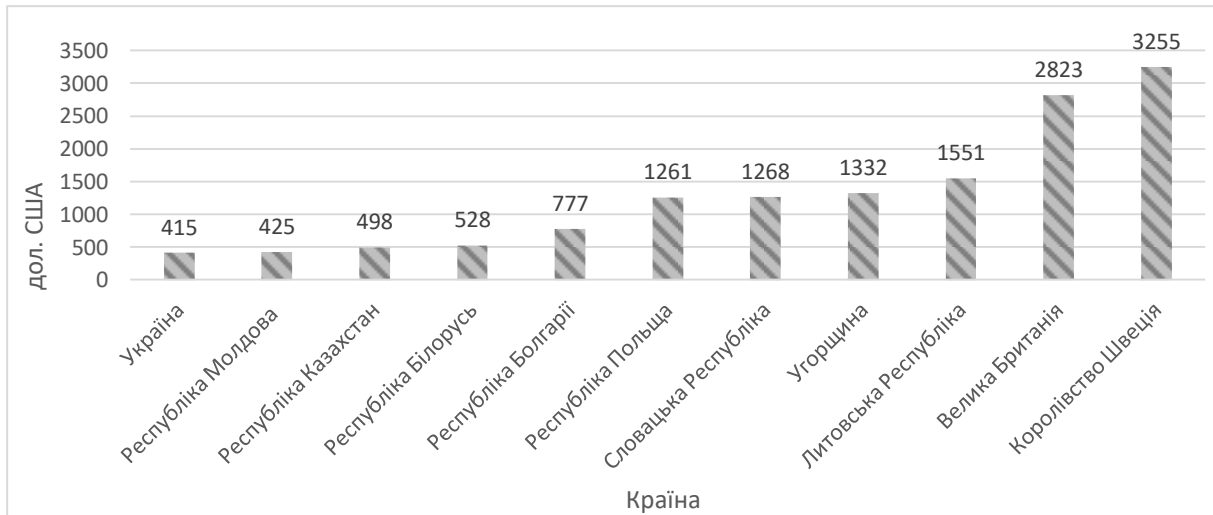

Рис. 6. Величина середньої заробітної плати у різних країнах світу за підсумком першого півріччя 2020 року

Джерело: складено, використовуючи [8]

Більшість українців (51%) вважають власний рівень доходів недостатнім для нормального життя, при цьому задоволена своєю поточною роботою – менша частина населення (44%) [9].

Висновки та перспективи досліджень у даному напрямку. Рівень доходів, в тому числі оплати праці українців досить низький. Для підвищення добробуту населення необхідно зі сторони уряду змінити підхід до визначення мінімального рівня оплати праці і збільшити його, сприяти залученню інвестицій для розвитку підприємницької діяльності на території України. Зростання заробітної плати допоможе зменшити рівень бідності, покращити рівень життя населення, збільшити податкові надходження, зменшити кількість трудових мігрантів.

Література

1. Котикова О.І., Краснюк А.О., Кавецька В.С. Доходи населення як основний індикатор рівня життя в умовах інтеграції // Економіка та держава. 2017. № 9. С. 28–33.

2. Сидорова А.В., Коваленко А.О. Доходи та витрати населення: статистичне оцінювання, моделювання та прогнозування // *Фінанси, облік, банки*. 2017. №1. С. 154–162.
3. Хаустова Є.Б., Маринченко І.В. Проблеми заробітної плати в Україні та шляхи їх вирішення // *Економічні науки*. 2015. №9. С. 159–163.
4. Машевська А.А. Наукові та теоретичні аспекти реформування оплати праці // *Ефективна економіка*. 2019. №6. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6_2019/155.pdf (дата звернення 20.02.2021).
5. Юзько Т. Гідна оплата праці як необхідний атрибут захисту права на життя працівника // *Підприємство, господарство та право*. 2015. №8. С. 21–25.
6. Мельник І.О., Берднікова О.В. Сучасні тенденції формування ринку праці і зайнятості населення України // *Ефективна економіка*. 2018. №1. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/49.pdf (дата звернення 20.02.2021).
7. Статистична інформація: статистичний збірник // *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.02.2021).
8. Статистична інформація порталу «МінфінМедіа» // *Український портал про фінанси та інвестиції «МінфінМедіа»*. URL: <https://minfin.com.ua> (дата звернення: 20.02.2021).
9. Топ-5 причин трудової міграції з України // *Українське Інтернет-видання «Економічна правда»*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/06/13/648752/> (дата звернення: 20.02.2021).

References

1. Kotykova O.I., Krasnjuk A.O., Kavecjka V.S. (2017) Dokhody naselennja jak osnovnyj indykator rivnja zhyttja v umovakh integraciji [Population income as the main indicator of living standards in terms of integration]. *Economy and state*, vol. 9. pp. 28–33.
2. Sydorova A.V., Kovalenko A.O. (2017) Dokhody ta vytraty naselennja: statystychni ocinjuvannja, modeljuvannja ta proghnozuvannja [Incomes and expenditures of the population: statistical estimation, modeling and forecasting]. *Finance, accounting, banks*, vol. 1. pp. 154–162.
3. Khaustova Je.B., Marynchenko I.V. (2015) Problemy zarobitnoji platy v Ukraini ta shljakhy jikh vyrishennja [Wage problems in Ukraine and ways to solve them]. *Economic sciences*, vol. 9. pp. 159–163.
4. Mashevsjka A.A. (2019) Naukovi ta teoretychni aspekty reformuvannja oplaty praci [Scientific and theoretical aspects of wage reform]. *Efficient economy*, vol. 6. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/155.pdf (accessed 20 February 2021).
5. Juzjko T. (2015) Ghidna oplata praci jak neobkhidnyj atrybut zakhystu prava na zhyttja pracivnyka [Decent pay as a necessary attribute to protect the right to life of the employee]. *Enterprise, economy and law*, vol. 8. pp. 21–25.
6. Meljnyk I.O., Berdnikova O.V. (2018) Suchasni tendenciji formuvannja rynku praci i zajnjatosti naselennja Ukrainy [Current trends in the formation of the labor market and employment of the population of Ukraine]. *Efficient economy*, vol. 1. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/49.pdf (accessed 20 February 2021).
7. State Statistics Service of Ukraine. Statystychna informacija: statystychnyj zbirnyk [Statistical information: statistical collection]. State Statistics

Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 20 February 2021).

8. Ukrainian portal on finance and investments «MinfinMedia». Statystychna informacija portalu «MinfinMedia» [Statistical information of the portal "Ministry of Finance"]. Ukrainian portal on finance and investments «MinfinMedia». Available at: <https://minfin.com.ua> (accessed 20 February 2021).
9. Ukrainian online publication «Economic Truth» (2019) Top-5 prychyn trudovoji mighraciji z Ukrajiny [Top 5 reasons for labor migration from Ukraine]. Ukrainian online publication «Economic Truth». Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/06/13/648752/> (accessed 20 February 2021).